

Torsdag med THORS

15/11 - 79

En dam i en västkuststad säger: "I en finsk skola här i stan lärs barnen att orden **herr, herre** uttalas med e. Har verkligen svenska språket förändrats så här?!!

Svaret måste bli ett absolut nej. Före r uttalas det korta ljud som skrivs med e eller ä mycket öppet, det vill säga som ett öppet ä-ljud, t.ex. **herre, värre**. Detta är regeln både i vanligt rikssvenskt standard-språk och hos oss. (Måhända har vederbörande lärare haft i tankarna, att **ändelsen -er, t.ex. faller, hinner**, i rikssvenskan ofta har ett något annat uttal än hos oss — en "grumlig e-vokal — men detta gäller bara i ändelser, aldrig i ordstammen som i **herre**.)

Samma frågande har i en insändare av jurisprofessorn Jacob Sundberg i Stockholm fäst sig vid uttrycket "området **Bottnen**".

Bottnen är det medeltida namnet på trakterna kring Bottniska vikens nordligaste del, alltså (ungefär) norra delen av Österbotten, Norrbotten och norra Västerbotten. Det är alltså namnet **Bottnen** som vi har i senare delen av Österbotten och Västerbotten. — **Botten** betydde i äldre svenska också "innersta delen av en vik"; jämför det ännu ibland brukade (finlandssvenska) ordet **vikbotten**.

En annan frågeställare har i radiokursen i finska lagt märke till ordet **luckvåt** (motsvarande finskans **likomärkä**). "Finns ingen bättre svensk översättning", frågas det.

Luckvåt är ett finlandssvenskt ord, och jag tror inte att det ens hos oss är det ord som oftast brukas i den

avsedda betydelsen. Vanligare (och lämpliga) är **genomvåt, genomblöt, dyblöt**.

I anknytning till vad som nyligen sades i spalten om i **fjol** och i **lördags** som de lämpliga och korrekta översättningarna av "viime vuonna" och "viime lauantaina" berör en läsare två tidsuttryck.

Man hör hos oss rätt ofta **nästa veckas torsdag** (måndag osv.). Jag har inte sällan hört uttrycket och reagerar mot det. Det är en ordagrann översättning av "ensi viikon torstaina". Den bästa svenska motsvarigheten är **på torsdag**; man hör ju inte sällan **nästa torsdag** i samma betydelse, men — såsom jag har sagt en och annan gång — "nästa torsdag" kan vara tvetydigt. **På torsdag** är helt klart: "torsdag nästa vecka", som det också kan heta.

Det andra uttrycket är det klumpiga "i morgon på morgon". Det har kanske uppstått som översättning av **huomisaamuna**; under alla omständigheter är det klumpigt. Det finns ett välkänt och bekvämare uttryck med samma betydelse: **i morgon bitti (da)** — i tal alltid "i morgon bitti". Det bör vi hålla oss till.

Till slut en fråga som är föranledd av en rubrik härom dagen: "Skall man verkligen skriva en punkt efter 30 i uttrycket 'Lucia för 30. gången'?"

Nej, vi sätter inte punkt efter ordningstal på svenska. Frestelsen att göra det finns, inte minst hos oss: finskan sätter en punkt i sådana fall, men punkt finns också i tyskan ("am 2. August") och i norskan ("den 17. mai"). Men svenskan har inte punkt i motsvarande fall.

Carl-Eric Thors

x) stämmer inte

Torsdag med THORS

22/11 - 79

EKOT som ekar är inte det eko som ingår i ekologi och ekosystem, påpekas bl.a. i dagens språkvårdstext.

EKOT av vår senaste inbjudan till läsarna har kanske redan förtonat — i så fall utsänder vi nu en ny. Ni är alltså välkomna att medverka i denna spalt genom att skicka frågor och uppslag till prof. Thors: adressera breven till Dagboken, så vidarebefordrar vi.

Två helt moderna termer, vars första led kanske vållar huvudbry, vad uttalet angår, är **ekohus** och **ekosystem**. Hur skall förleden **eko-** uttalas?

Det enda uttal jag kan tänka mig har långt e (liksom det vanliga ordet **eko** 'genljud'). Det obetonade o-ljudet i andra stavelsen har i mitt uttal samma uttal som vi har i t.ex. **lågo**, men jag utesluter inte att det kan finnas de som har å-uttal i andra stavelsen av **ekosystem** o.s.v.

(Det förtjänar kanske nämnas att den nu så vanliga förleden **eko-** **ekologi, ekosystem** o.s.v. — med en betydelse som har att göra med levande varelsers livsmiljö — inte har med **eko** 'genljud' att göra, utan kommer av ett annat grekiskt ord, nämligen **oikos** 'hus'. Det ordet ingår också i **ekonomi**.)

Från grekiskan kommer vi i följande fråga till ren svenska, men i oriktig användning. En frågande har nämligen sänt in ett citat: "för att rättan ska avlida av blödningar".

Det låter illa. Det är **avlida**, som stöter i sammanhanget. Detta bokspråkliga ord för "dö" brukas nämligen bara om människor. På samma sätt brukas **gå hädan**

uteslutande om människor — det skulle inte låta bra, om någon sade: "Min kära hund Karo gick hädan i natt".

För övrigt skall det sägas, att **avlida** innehåller **lida** i den gamla betydelsen 'gå' — innebörden har alltså varit densamma som i vårt nutida **gå bort**.

En annan frågande känner en viss förtrytelse över det vanliga uttrycket **en hel del**. "För mig med teknisk bakgrund vill en **hel del** lätt få en konkretare betydelse, en motsats till en **trasig del**."

En **hel del** uppfattas väl i allmänhet inte så att man tänker på innebörden av **hel**, utan man tänker på uttrycket som en helhet, alltså en synonym till **mycket** och liknande. Det kan ändå vara skäl att ibland variera det mycket vanliga **en hel del** med **mycket** (t.ex. mycket folk) eller **många** (många människor).

En frågande har fäst sig vid en vanlig fras i dödsannonser: "vilket härmed som vänlig inbjudan meddelas".

Formuleringen torde vara typiskt finlandssvensk; det motsvarande finska uttrycket "ystävällisenä kut-suna ilmoitetaan" har kanske stått som förebild, men förhållandet är inte säkert. Under alla omständigheter står sig frasen "vilket härmed o.s.v." inte för en kritisk granskning. Den brukar ju föregås av en uppgift om tiden för jordfästningen. Det är alltså enligt ordalagen denna upplysning som "meddelas som **en vänlig inbjudan**". Det vore bättre att t.ex. skriva "Jordfästningen äger rum då och då, vilket härmed meddelas jämte en vänlig inbjudan". Frasen torde dock vara så inrotad, att den förmodligen kommer att stå sig.

Carl-Eric Thors